

(I)

Ponekad je istina jednostavnija od nas samih: „Mislimo li samo razumom, skamenit ćemo svijet“, rekao je pokojni Le Corbusier, jedan od osnivača i najizrazitijih pristalica racionalističke koncepcije urbanizma i jedan od najzbuđljivijih umjetnika koje je dalo ovo stoljeće. Pa ipak, taj čudesno razmahan labirint ljudskog intelekta, koji kao da je zatro i poslednju iskru krvi u ljudima, treba prihvatiti u službi jedne iskrenije prostorne ekspresije...

... Pošavši mrkom stazom rađanja, ranjen planinom, okupan u riječi, zastao na obali mora, prošavši šumom do opružene ravnice i zamoren strahom, čudeći se sebi i matici koja se nije osvrta, zaustavio bi se ponegdje, gradeći iz šiblja, drvla i blata, podižući sušenom zemljom i istrnutim kamenjem uvijek novi misterij stvaranja...

Prepuštajući se šutljivim zakonima rasta, trebajući zaklon i tijelu i duhu, čovjek je rukom graditelja nepresušivo uspostavljao novo jedinstvo s prirodom.

I to je bio implicitni aksiom njegova izražavanja prostorom.

*

U potrazi za korijenima arhitekture i urbanizma, mi ćemo neminovno otkriti mjesto pod suncem, onaj jedinstven i neotuđiv objektivitet plastičkih proticanja prirode. Otkrit ćemo pejzaž.

„... Čovjek u svom historijskom djetinjstvu ostaje ukorijenjen prirodi. Mada je izašao iz prirode, prirodni svijet ostaje i dalje njegov dom... On pokušava da nađe sigurnost vraćajući se prirodi... identificirajući se s njom.“ Međutim, „tokom historijskog procesa, njegova vještina je rasla i izmijenio se njegov odnos prema prirodi iz pasivnog u aktivni.“ (E. Fromm).

U tom trenutku mjesto pod suncem postaje čovjekov ambijent, čovjekov geografski, prirodni ambijent.

Povijest građenja uči aktivističkoj relaciji čovjeka u prirodi, gdje prisutnošću svjesnog individuum, subjekta — zemlja prestaje biti mrtvom, tek pokrenutom vrtnjom, gdje se ona obrće u djelotvornog činioca čovjekove proizvodnje i njegove povijesti.

Čin građenja je uvijek čin vitalne usmjerenosti, neprestane izmjene s prirodom, jer subjekt uzima da bi dao.

Djelatni radijus subjekta očituje se kao proces slabljenja veza s prirodom. Na stupnju spontanog ili nesvjesnog oblikovanja gradova veza čovjeka i prirode ima još simbiotski karakter međusobnog podupiranja. Za tu etapu graditeljskog iskustva kažemo da gradi nesvjesno, organski. Nju karakterizira „nesvjesni prostorni ekvivalent“, kao organska odmjeranost života i njegova prostornog okvira. Graditeljstvo tog razdoblja usko je vezano uz pejzažni materijal.

Pejzažni materijal je morfološki i materijalni nosilac stvarnosti prirode. Prirodni oblik zajedno s bojom i strukturom pejzažnog materijala konstituira prostornu dimenziju danog geografskog, tj. prirodnog ambijenta. Međutim, egzistentnost prostorne dimenzije podrazumijeva prisutnost čovjeka, u svijesti kojeg se ona i oživotvoruje. Tako se u prirodnoj sredini ispostavlja odnos: temeljno mjerilo koje određuje osnovnu značajku nekog pejzaža, koje konstituira razvedenost ili homogenost prirodnog oblika, dakle, pejzažnu dominantu kao pretežnost oblika prirode u vertikalnom ili horizontalnom smislu. Misao no transponiran, taj se odnos oblikuje u osobujni kvalitet u svijesti čovjeka, kojim i razlikujemo, na primjer, prostor Ljubljane od zagrebačkog prostora. Prostorno podrijetlo nosilaca pejzažne vrijednosti je nedvojbeno, jer ona počiva na vizualnim osnovama, na boji, obliku, sastavu, krivulji i putanji.

Tako smo osvjetlili način kojim puko geografsko mjesto postaje geografskim ambijentom čovjeka. A njega određuje pejzažni materijal (boja, struktura i oblik) i u prisut-

ing. arh.
antoaneta pasinović

otkriće pejzaža

**PROSTORNO JEDINSTVO PRIRODNOG
I DRUŠTVENOG ČOVJEKOVOG
AMBIJENTA**

nosti subjekta ispostavljeni prostorni odnosi kao odnosi boje strukture i oblika (pejzažnog materijala).

*

Čovjekova percepcija u prvom je redu vezana uz čovjekovo osjetilno biće, dok ga nužnost izgradnje zaklona (duhovnog i tjelesnog) i iskustvo stečeno praksom građenja izvijaju do teoretsko-apstraktne razine, da bi ga specifično ljudska emocionalno-životljajna kvaliteta ocjelovila i ozbiljila kao integralno i u sebi s bitkom identično bivstvo.

Mjera i stupanj međusobne prožetosti ovih funkcija sadržana u jednom ili utkana u drugi prostor (arhitekturu ili urbanu pojavu), u srasloj je vezi ne samo s prirodnim nego i s društvenim ambijentom čovjeka.

Društveni ambijent čovjeka koji sačinjava čovjek u međuljudskim odnosima do složenosti jedne države ili društva, te skup svih čovjekovih djelatnosti, koje posređuju njegovu izlasku iz prirode i istodobnom samoslobadanju put njegovih specifično ljudskih značajki — nužno je prisutan u strukturi svakog arhitektonskog ili urbanističkog oblika.

Društveni ambijent čovjeka, uz prirodu, sačinjava onu neisključivu sponu prostorne ekspresije i života kojom je i omogućeno realiziranje već u porivu funkcionalnog prostornog oblika kao produkta čovjekova graditeljskog instinkta i njegove stvaralačke obdarenosti.

*

U procesu podruštvoljenja čovjeka, dakle, u sklopu njegova sve zamašnjeg otiskivanja od prirode i sve opsežnijeg i strukturalno složenijeg nadgrađivanja u kompleksnu društvenu zajednicu, stoji kao razvojna potka povijesti izvanredno dinamičan razvitak čovjekova teorijsko-apstraktnog bića. Akcelerativni značaj intelektualnog razvoja osobito u posljednjem stoljeću doveo je čovjekov svijet u ekstremni odnos — tehnike i tehnokracije na jednoj, a filozofske misli i stvaralačkih pregnuća čovjekovih na suprotnoj strani.

Pejzažni aspekt u prostornoj kreaciji, istinit opsežnošću društvenog složaja, zauzima minoran udio u sadjelavanju prostora. Njime je zavladao snažna tehnicističko-racionalistička orijentacija.

Međutim, zbiljnost dostojna čovjeka implicira cijelog čovjeka. Biološki fundus suvremenog prostora bio je predmetom Le Corbusierovih preokupacija: sunce, svjetlo, zrak, zelenilo. Njihovo objektiviranje u urbanizmu poprimilo je značaj njihove higijenske funkcije. I to je mjera sheme. Higijenski minimum ili, u povoljnijim uvjetima, neki drugi standard!

To je bila Le Corbusierova znanstvena metoda: a njegov je stvaralački postupak mjerio sunce, svjetlo i zelenilo, dakle, prirodu i pejzaž, jednim drugim metrom. Metrom srca. Sunce, svjetlo i zelenilo bili su pokretači njegove orijentacije prostorom. Njegova vizija, međutim, nije ostala gluha za plastički drhtaj prirode. To je dar umjetnika.

... I tu se zbiva drama teorije stvaranja i realizacije putem prostora...

A nama ostaje suhoća sheme koju mi vrlo često proglašavamo prostornim originalom. Imajući moć-tehniku, nemajući ideju-cilj, naš okolni svijet raste kao jaz civilizacije prema kulturi, kao jaz robota prema dostojanstvu cjelovita bivstvovanja.

Pa, unatoč tome, teorijska analiza i učenja tehnike i konstruktorstva vode relativno totalnom sagledavanju i predvidljivosti pojava u prostoru, a filozofska misao pruža jednu razborom dohvatljivu humanističku orijentaciju prostornog stvaralaštva. I, rekli bismo, da sve ide u prilog jednoj modernoj koncepciji — stvaralačke metode sačinjavanja prostora, koji bi, tako ispostavljen, predstavljao sadržajno i kvalitetno jedinstvo prirodnog i društvenog ambijenta čovjekova — što je nezamjenjiv preduvjet ozbiljenja doista ljudskog prostora.